

Toeval bestaat: collages Wilma de Keizer

Jan Brouwer, 29 april 2018

Toeval bestaat is de titel van de prachtige tentoonstelling van Wilma de Keizer in het Prinsenkwartier, met collages voor iedere dag in 2017. Eigenlijk is het gezegde 'toeval bestaat niet', maar in dit geval is het heel toepasselijk. Het navolgende moet dat duidelijk maken.

Het gezegde 'toeval bestaat niet' ontstond aan het begin van de moderne tijd, zo'n 400 jaar geleden. Toen werd het statische wereldbeeld uit de oudheid dat bestond uit een platte aarde met hemel boven en hel beneden, vervangen door een nieuw wereldbeeld. Het nieuwe wereldbeeld met de zon in het midden, de planeten in banen er om heen en elk met een of meerdere manen kon veel beter worden begrepen als je kijkt naar wat er gaande is. Het zonnestelsel was een soort klokwerk, een machine die met grote regelmaat en met grote voorspelbaarheid zijn werk deed. Wetenschappers en filosofen als Descartes hebben veel bijgedragen aan de totstandkoming van dit beeld. Achteraf noemen we dit het mechanische wereldbeeld. In dat beeld bepalen ook de vaste ritmes van de kosmos het leven op aarde. Volgens Descartes gedragen alle planten, dieren en ook het menselijk lichaam zich als machines naar die ritmes. Als je de startsituatie weet en de natuurwetten die aan alles ten grondslag liggen dan is alles voorspelbaar. In de 19de eeuw was dit binnen de wetenschap de algemene opinie en voor een deel zijn er nog steeds veel mensen die dit denken: 'toeval bestaat niet', er is alleen gebrek aan kennis en informatie.

Een mooi voorbeeld van dit denken is te zien in de film Ground Hog Day met Bill Murray als Phil de weerman. Phil is door omstandigheden genoodzaakt te overnachten in een stadje in de bergen. Als hij 's morgens wakker wordt, ontrolt zich de dag met allerlei kleine gebeurtenissen. Tot zijn grote schrik zijn alle daarop volgende dagen precies het zelfde. Dankzij zijn slimheid en de liefde weet hij te ontsnappen aan deze eindeloze loop. De conclusie hieruit is: 'toeval bestaat niet' is dood in de pot.

Recht tegenover het inzicht van Descartes staat de Duitse filosoof Nietzsche. In zijn boek 'de vrolijke wetenschap' beweert hij dat alle kennis gebaseerd is op drie illusies. Dat is gelijktijdigheid, gelijkvormigheid en causaliteit. Waarheid is een illusie, alles is toeval. Ik ben geneigd hem gelijk te geven maar dat doen we niet. Het gaat er om of iets voldoende gelijk is en er een aannemelijk verband is zodat we met enig vertrouwen de dag tegemoet kunnen treden.

Elke dag is anders, elke dag komt er een onbeschrijflijke hoeveelheid informatie op ons af. Een nieuwe krant, nieuwe beelden, geluiden, geuren, beelden, nieuwe mensen, om gek van de worden, maar dat is niet het geval. Ieder mens is iedere dag anders en toch herkennen we hem of haar over het algemeen wel goed als de zelfde persoon en weten we ongeveer weer wat we eerder tegen elkaar hebben gezegd, zodat we zonder grote verwarring elkaar iets nieuws kunnen voorhouden. Er komt echter ook heel veel informatie op ons af die we niet kennen. Toeval bestaat gewoon maar is niet voor iedereen hetzelfde.

Alle zin en onzin die dagelijks op ons afkomt kun je negeren maar dan kom je in dezelfde loop als Phil de weerman. Je kunt ook proberen iets van het onbekende te begrijpen. En dat is nu precies wat er in de collages van Wilma gebeurt. De dagelijkse chaos toch een plek geven zodat op het oog chaotische informatie een nieuwe betekenis krijgt. Het is aan de toeschouwers te bepalen of deze nieuwe betekenis een permanente plaats krijgt in ons collectieve geheugen.

Ik heb natuurlijk ook gekeken naar de collage met mijn verjaardag. Dat is dag 201. Op die collage staat een puzzel met het woord toekomst en dat is nou precies waar ik mij bijna voortdurend mee bezig houd. Misschien bestaat toeval toch niet.